

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Місечко Ольги Євгеніївни про дисертаційне дослідження

Павелків Катерини Миколаївни

«Теоретичні і методичні засади іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету», подану на

здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність і доцільність обраної К.М.Павелків дослідницької теми не викликає сумнівів з багатьох міркувань. Перш за все, це підвищення рівня професійної підготовки працівників соціальної сфери, якість якої у кінцевому результаті безпосередньо впливає на розвиток соціуму, створення сприятливого людино-орієнтованого соціального середовища, зростання людського капіталу держави як чинника її суспільно-економічного розвитку. По-друге, поєднання в проведеному науковому дослідженні концептів «іншомовність» та «соціальне» консолідується з глобальною потребою збагачення професійної компетентності сучасного фахівця такими «м'якими уміннями» («soft skills»), як іноземні мови, котрі виступають засобом когнітивної діяльності та спілкування. Професійне зростання майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах університетського навчання насправді сьогодні немислиме без опрацювання іншомовної літератури, участі в міжнародних науково-академічних заходах і обмінних програмах, неформального спілкування зі студентами, колегами, однодумцями з різноманітних куточків світу. По-третє, необхідність акцентування іншомовної підготовки в структурі професійної освіти фахівців соціальної сфери є незворотнім наслідком глобальних міграційних зрушень, відкритості сучасних міждержавних кордонів для переміщення людей на інші не тільки в географічному, але й у мовному і культурному сенсі території, і відповідно, засвідчує розширення поля об'єктів впливу соціального працівника. Цілком можливо, що сьогоднішнім випускниками університетів за такою спеціальністю незабаром доведеться вести міжкультурний діалог зі значно більшою, ніж нині, кількістю осіб, котрі прибуватимуть в Україну з інших держав і потребуватимуть соціальної допомоги. При цьому адекватність розуміння проблем і потреб цієї групи населення і, відповідно, якість забезпечення їм необхідної соціальної підтримки безпосередньо залежатиме від володіння соціальними працівниками іноземною мовою як засобом міжнародного спілкування.

Отже, констатуємо, що обрана К.М. Павелків тема дисертаційної роботи є

актуальною, суспільно значущою і спрямованою на зміцнення людського й освітнього потенціалу нашої держави; забезпечення сталого розвитку й конкурентоспроможності вітчизняної вищої школи в умовах активних інтеграційних та міграційних процесів, академічної і професійної мобільності; покращення рівня іншомовної компетентності сучасних фахівців соціальної сфери; підвищення перспективного потенціалу таких фахівців. Тобто, вона сприяє вирішенню важливої соціально-педагогічної проблеми та усуненню існуючих в її надрах суперечностей.

Рецензована дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану наукової роботи кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, має державний номер реєстрації. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології.

Найістотніші наукові результати, що містяться в дисертації. До найбільш істотних наукових результатів, що вперше представлені в дисертації К.М.Павелків, варто віднести: цілісний системний, кількарівневий теоретико-методологічний аналіз проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету; обґрунтування педагогічних умов успішності іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в освітньому середовищі університету; струнку й логічну концепцію побудови, зміст та структуру методичної системи такої підготовки у складі цільового, змістового, інструментального, методологічного, контрольного-оцінювального компонентів. Ці результати підкріплено належно проведеним педагогічним експериментом.

Грунтовну репрезентацію отримали концепти «іншомовність» та «соціальне» – як базові для дослідження. Робота містить глибокий опис семантичного поля цих категорій.

Цікавим і науково доцільним є проведений у дисертаційній роботі порівняльний аналіз досвіду організації іншомовної підготовки фахівців в українських та європейських університетах.

У дисертації представлено авторський підхід до побудови критеріально-показникової програми іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Заслужують на увагу розроблені авторкою критерії (діяльнісний, когнітивний, комунікативний, соціокультурний, особистісний, рефлексивний, мотиваційний, практичний) іншомовної компетентності названих фахівців.

Проведений К.М.Павелків статистично достовірний факторний аналіз та експертне опитування уможливили обґрунтування сукупності педагогічних умов іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в освітньому середовищі університету (орієнтованість на індивідуальну мотивацію професійної підготовки

майбутніх фахівців соціальної сфери, узгодженість професійної підготовки з соціальними запитами та актуальними тенденціями розвитку соціальних послуг, забезпечення міждисциплінарності іншомовної підготовки в університеті, використання індивідуальної траєкторії навчання студентів іноземної мови з урахуванням їх планів щодо побудови кар'єри, включення неформального освітнього компоненту в процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери).

Інноваційна позиція дисертантки відображена у побудові концепції та змісту методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Апробовано ефективність деяких форм та методів іншомовної підготовки та підготовлено авторські науково-методичні посібники з іноземної мови для фахівців соціальної сфери (освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр»).

Таким чином, **за параметром новизни**, дослідниця успішно прислужилася справі збагачення знань про сутність, структуру і методику формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи К.М.Павелків засвідчує різнобічну наукову ерудицію її авторки, міждисциплінарний характер проведеного дослідження, теоретичну обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих дисертанткою, а також їх надійне експериментальне підтвердження. Завдання, об'єкт і предмет дослідження сформульовані у повній відповідності до його мети і адекватно відображені в структурі роботи.

Робота виконана з залученням ґрунтовної джерельної бази (674 позиції), у тому числі праць іноземними мовами (80 позицій). Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях підтверджується кількістю публікацій (42 одноосібні праці), тематичне спрямування яких достатньою мірою відображає отримані результати та відповідає змісту дисертації і розглянутим у роботі положенням. Їх обсяг, якість і проблематика відповідають вимогам МОН «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів».

Висновки й результати дослідження виносилися на публічне обговорення на зарубіжних, міжнародних, всеукраїнських конференціях і форумах, методичних семінарах, засіданнях кафедр, де здійснювалася апробація дисертаційного дослідження.

На підставі наведених фактів можна стверджувати, що кількість і якість опублікованих К.М.Павелків наукових праць є достатньою, дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність у цілому. Дисертаційна робота К.М. Павелків належним чином структурована. В її основному тексті у складі 5 розділів чітко й зрозуміло відображено мету і завдання проведеного наукового дослідження. Кожен розділ супроводжується відповідними висновками; загальні висновки підтверджують виконання завдань, поставлених дисертанткою. Список використаних джерел оформлено відповідно до нормативних вимог. Доречними й інформативними є додатки, які доповнюють картину збору емпіричного матеріалу і експериментальної перевірки ефективності розробленої авторкою методичної системи університетської іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

У першому розділі – **«Концептуально-методологічні засади іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери»** – розкрита методологія науково-педагогічного пошуку дисертантки; як з точки зору філософії освіти, так і з точки зору педагогічної науки обґрунтовані методологічні основи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; охарактеризовано ключові дослідницькі концепти – «іншомовність» і «соціальне».

Слід відзначити цілісність ієрархічно структурованої системи обраних дослідницею наукових підходів (у складі загальнофілософських – системного, синергетичного, комунікативного; загальнонаукових – соціокультурного, середовищного, аксіологічного; конкретно-наукових – компетентнісного, діяльнісного; прикладних) і переконливе обґрунтування доречності кожного з них. К.М. Павелків демонструє докладну ознайомленість з вітчизняними і зарубіжними здобутками в галузі наукової методології і вдало доповнює їх своїми міркуваннями.

Застосований дослідницею метод дихотомічного аналізу ключових концептів «іншомовність» і «соціальне» є нетрадиційним у позитивному значенні цього слова для вітчизняного науково-педагогічного дискурсу. Він, з одного боку, наповнює соціально-ціннісним і культуро-центричним сенсами поняття іншомовності, а з іншого – збагачує поняття соціального через розширення діапазону засобів соціальної комунікації та підвищення її успішності за рахунок збільшення переліку мов спілкування. Цікавою знахідкою є поєднання в роботі теорії комунікації і теорії полікультурності через теорію діалогу та авторська інтерпретація ситуації діалогічної взаємодії та існуючих типів діалогу крізь призму іншомовної підготовки фахівців соціальної сфери.

Дисертантка досить успішно реконструює поля значень категорій «іншомовність» і «соціальне». Протиставлення цих категорій у вигляді дихотомії у дисертаційній роботі має швидше семантичний, аніж функціональний характер, бо функціонально іншомовність і соціальність не поляризовані, не протилежні за змістом, а, навпаки, доповнюють одна одну в досягненні спільної мети – «комунікативної результативності»,

тобто успішної соціальної комунікації, інтерактивного взаємовпливу комунікантів один на одного у процесі соціальної взаємодії. Саме таким висновком про значущість зв'язку соціального буття й мови як середовища функціонування й існування соціуму завершується перший розділ.

У другому розділі – **«Зміст іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету»** - дисертантка здійснює ретельний покомпетентнісний аналіз змісту професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Вдалим, на наш погляд, є обрання інституційно-змістового критерію як вихідного показника при типологізації основних моделей професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні з точки зору специфіки їхньої іншомовної підготовки. Позитивне враження справляє проведений нею докладний компаративний аналіз вітчизняної та європейських (британської, німецької, французької, словацької, польської) моделей підготовки фахівців різних галузей знань у середовищі університетської освіти. Цілковито погоджуємося з дослідницею в міркуваннях щодо важливості врахування в плануванні змісту іншомовної освіти майбутнього фахівця підходів, що є загально визнаними у мовній політиці Ради Європи – як таких, що зумовлені ринком праці і загальними мультикультурними та інтеграційними процесами в сучасній Європі. Вагомим доробком авторки роботи є розгорнутий і всебічний аналіз наукового поняття «освітнє середовище університету», його головних складових (нормативно-правової, соціокультурної, соціально-комунікативної, інформаційно-технологічної, матеріально-технічної) та принципів функціонування.

Третій розділ дисертації – **«Діагностика іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету»** – ґрунтується на детальному аналізі різноманітних підходів до структурування іншомовної комунікативної компетентності та розробці критеріїв оцінювання іншомовної компетентності фахівців соціальної сфери. Авторка визначила орієнтовну структуру складників іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. А спроектована система критеріїв та показників, що складають зміст кожного критерію, стали підставою для обґрунтування рівнів іншомовної компетентності фахівців соціальної сфери. Наступним етапом дослідження стала побудова шкали оцінювання, підбір методик діагностики прояву певних критеріїв та проектування програми експериментального дослідження рівнів іншомовної компетентності фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету. Важливо, що для проведення пілотажного дослідження щодо виявлення ролі іншомовної компетентності в соціальній сфері був використаний великий масив опитаних фахівців з різних регіонів України (119).

Логічним продовженням проведеного К.М.Павелків дослідження є обґрунтування концепції побудови методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у складі цілей, змісту, способів реалізації мети, засобів професійної підготовки та способів організації навчального процесу, представлене у **четвертому розділі**. Цікавим методологічним прийомом видається побудова класифікації цілей зазначеної підготовки на основі сучасної інтерпретації авторитетної таксономії навчальних дій Бенджаміна Блума, яка містить поетапну послідовність таких мислительних операцій, як запам'ятовування, розуміння, застосування, аналіз, оцінювання, креативна діяльність. Дослідниця вдало адаптує відомі й популярні форми індивідуальної роботи, парної і групової інтеракції (мозковий штурм, інтерв'ю, парні діалоги, читання за принципом пазлу) та навчальні методики (метод кейсів, метод проєктів, ігровий метод) до іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Заслуговує на схвалення факт акцентування у складі цієї підготовки аксіологічного чинника, оскільки соціально-ціннісний підхід є засадничим у майбутній професійній діяльності соціального педагога/працівника. Не викликає суттєвих заперечень і висвітлене в розділі пілотажне дослідження результатів он-лайн опитування фахівців для формулювання висновків щодо стану іншомовної компетентності соціальних працівників та факторний аналіз результатів експертного анкетування щодо значущості педагогічних умов іншомовної підготовки, розроблених із врахуванням специфіки професійної діяльності соціального працівника.

Описана в **п'ятому розділі** експериментальна перевірка ефективності запропонованої методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища видається вдало проведеною і якісно проаналізованою. Цікавими й повчальними є результати емпіричних даних на констатувальному етапі експерименту, зокрема ті, що засвідчують, що кожен третій респондент має низький рівень уявлень про себе в майбутній професії і не планує пов'язувати свою професійну діяльність із соціальною сферою. Ще більша частка опитаних студентів не бачать шляхів побудови своєї професійної кар'єри. Зрозуміло, що вони низько оцінюють роль комунікації у процесі побудови кар'єри і, відповідно, мають низьку мотивацію до покращення своєї професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності. Тому відрадно, що шляхом використання на формульовальному етапі експерименту авторської методичної системи іншомовної підготовки майбутніх соціальних працівників, у тому числі завдяки залученню їх до роботи за авторськими навчальними посібниками, розв'язанню навчальних професійних кейсів тощо, дисертантці вдалося досягти позитивних зрушень у зростанні рівня іншомовної компетентності студентів експериментальних груп.

Гіпотеза експериментальної роботи підтверджена, мета реалізована, завдання дослідження виконані.

Зауважимо, що всі розділи дисертації містять багато авторських систематизуючих і узагальнюючих таблиць та рисунків.

Отже, аналіз **основного тексту** дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що дисертантці вдалося успішно завершити оригінальне теоретично й практично значуще міждисциплінарне дослідження і досягти приросту нового наукового знання. Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній роботі, сформульовані висновки доводять, що дисертантка добре володіє культурою наукового пошуку й усебічно обізнана в науковій проблемі, яку розглядає.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що його зміст ідентично передає зміст рукопису дисертації. За своєю структурою він відповідає вимогам, що визначаються МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого К.М. Павелків дисертаційного дослідження.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Отримані автором результати мають незаперечне значення для розвитку вітчизняної науки і практики. Положення, які надають **наукового значення** рецензованій роботі, викладено чітко, ємко і доказово. Обґрунтованість основних наукових положень завдячує своєю глибиною добре продуманому методологічному апарату дослідження, стрункій вихідній концепції, коректно застосованому комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних дослідницьких методів.

Практичне значення одержаних результатів не викликає сумнівів у силу реально існуючого попиту на них сьогодні як у вигляді стрункої методичної системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, так і у вигляді критеріїв діагностики рівня іншомовної компетентності і засобів моніторингу успішності професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Напрацьовані матеріали, методичні рекомендації, навчальні посібники можуть бути використані у вищих навчальних закладах для розробки навчальних курсів з іноземної мови за професійним спрямуванням не лише для фахівців соціальної сфери, але й для студентів інших немовних напрямів підготовки. Запропонована в роботі система критеріїв і показників діагностики рівня іншомовної компетентності є перспективною в сенсі моніторингу якості професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної

сфери.

Дисертантка даремно виявила стриманість у формулюванні практичного значення свого дослідження, бо насправді воно містить цінні систематизовані наукові знахідки, що безумовно стануть корисним ресурсом для подальших наукових пошуків у галузі теорії і методики професійної освіти.

Дискусійні положення та зауваження. Як кожна наукова праця, присвячена дослідженню недостатньо вивчених міждисциплінарних наукових феноменів, дисертація К.М.Павелків містить певні дискусійні положення, а відтак хотілося б уточнити й конкретизувати бачення автора щодо деяких із них:

1. У розділі 1 дисертаційного дослідження К.М.Павелків представила ґрунтовний аналіз теоретико-методологічної основи своєї роботи. Водночас зауважимо, що темою дисертації передбачено аналіз не лише теорії, але й методики іншомовної підготовки. Тому видається доцільним у межах теоретико-методологічного аналізу приділити більше уваги сучасним методичним концепціям іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей.

2. Не викликає застережень здійснений К.М.Павелків аналіз базових концептів дослідження (п. 1.2 та п.1.3 дисертації) – «іншомовність» та «соціальне». Означені концепти складають, без сумніву, ключове методологічне підґрунтя лінгвістичного та соціального аспектів досліджуваної проблеми. У той же час, зважаючи на спеціальність представленої до захисту дисертації – теорія і методика професійної освіти, – варто було б обґрунтувати ще й концепт «професійне», тим більше, що в якості концепта він фактично не аналізується в сучасних наукових дослідженнях з педагогіки.

3. Думається, що проведені дослідження значно би виграло, якби авторка співвіднесла проблему іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери з такою самою підготовкою майбутніх фахівців за іншими гуманітарними напрямками. Це би дозволило дисертантці більш чітко окреслити специфіку іншомовної підготовки саме майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів, що в тексті представлено лише фрагментарно (у п.2.1, п.2.2).

4. У розділі 4 авторкою визначено провідні педагогічні умови іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, серед яких – орієнтованість на індивідуальну мотивацію професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; узгодженість професійної підготовки з соціальними запитами та актуальними тенденціями розвитку соціальних послуг; забезпечення міждисциплінарності іншомовної підготовки в університеті; використання індивідуальної траєкторії навчання студентів іноземної мови з урахуванням їх планів щодо побудови кар'єри; включення неформального освітнього компоненту в процес професійної підготовки майбутніх

фахівців соціальної сфери. Вважаємо, що виокремлені умови представлені в тексті дисертації переважно описово-теоретично, на рівні аналізу провідних понять, теоретичних умовиводів та ін.; більш виваженого підходу потребує реалізація цих педагогічних умов у реальному процесі іншомовної підготовки зазначених фахівців.

5. На нашу думку, вимагає певної корекції концепція методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету. Так, дисертантка цілком аргументовано пропонує вважати основними компонентами цієї концепції її актуальність, мету, основні принципи, сутність та зміст, а також механізм реалізації. Стосовно останнього компонента концепції, то крім викладених К. М. Павелків рівнів реалізації цього механізму (кадрове й нормативне забезпечення та інформаційно-технологічний ресурс), доцільно було б розкрити в п.4.2 науково-методичний інструментарій як суттєвий і чи не найважливіший елемент механізму реалізації цієї авторської концепції.

6. У дисертації представлено певний аналіз досвіду вітчизняних університетів в іншомовній підготовці студентів немовних спеціальностей, у тому числі й «Мовних стратегій», що реалізовувалися упродовж кількох років у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Проте сьогодні означені «Мовні стратегії» вже не реалізуються, а кількість навчальних занять з іноземної мови за професійним спрямуванням суттєво зменшилася. З огляду на таку нестабільність і різновекторну динаміку змісту іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у цілому у ЗВО України дисертантці варто було б сформулювати авторські рекомендації щодо ефективної іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери як на нормативному, так і на суто організаційному рівні – враховуючи закріплену Законом України «Про вищу освіту» (2014) автономію університетів.

Висловлені зауваження і побажання носять частковий і суб'єктивний характер та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, виконаного Катериною Миколаївною Павелків.

Загальний висновок

Загалом подана до захисту докторська дисертація Павелків Катерини Миколаївни «Теоретичні і методичні засади іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах освітнього середовища університету» є актуальним, самостійним, завершеним і достатньо апробованим дослідженням, результати якого мають практичне значення для розвитку педагогічної науки і практики. Сформульовані у дослідженні висновки можуть бути корисними для підготовки наукових праць з професійної педагогіки, методики іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей, у практиці організації неформальної

системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз дисертаційного дослідження засвідчує його цілісність, самостійність, завершеність, належну наукову новизну і практичну значущість. Дисертація і автореферат загалом відповідають вимогам до оформлення дисертацій і авторефератів дисертацій (п. 9, 11, 12, 13, 14 Постанови КМУ № 567 від 24.07.2013 р. «Про порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»). Це дозволяє рекомендувати спеціалізованій вченій раді Житомирського державного університету імені Івана Франка присвоїти Катерині Миколаївні Павелків науковий ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,

завідувачка кафедрою іноземних мов

Львівського інституту економіки і туризму

 О.Є. Місечко

Підпис проф. Місечко О.Є. засвідчую:

В.о. ректора Львівського інституту економіки і туризму

проф. І.О. Бочан

